

солідарність, самоорганізація тощо. Тому, тільки за умови їх концептуальної, інституціональної та функціональної інсталяції у механізм демократичної політичної системи суспільства, політичне право стає оптимальною та, по суті, універсальною основою для вирішення різних політичних питань, у тому числі та, у першу чергу, прав людини, що свідчить про колосальний гуманістичний потенціал інститутів політичної влади.

По-друге, політичне право не має протиставлятися або ототожнюватися виключно з конституційним або адміністративним правом. Політичне право є багатовимірним соціально-політичним феноменом: це і політична ідея, і політична теорія, і науковий напрям у політичній науці, і глобальна політична практика, і державно-організована форма існування суспільства, і нормативне утворення тощо.

По-третє, політичне право – це метатеоретичне наукове явище, предтечею якого є багаточисельні спроби теоретичного осмислення досвіду розвитку політичної влади в різних країнах. Саме тому вкрай важливим є узагальнення різнопланових досліджень політичних систем, так само як і акумулювання різних наукових традицій в рамках сучасної політичної та юридичної науки.

Бібліографічний список

1. Джунь В. В. Соціологія конституційного права: монографія. Київ: Ін Юре, 2015. Кн. 1: Теоретико-методологічні основи. 384 с.
2. Кресіна І. Становлення школи правової політології. *Право України*. 2014. № 5. С. 224–235.
3. Кресіна І. О. До питання про предмет правової політології. *Правова держава: Щорічник наук. праць*. 2005. Вип. 16. С. 517–525.
4. Кресіна І. О., Сотник А. Л. Правова політологія: проблеми наукової інституціоналізації. *Правова держава: Щоріч. наук. праць*. 2014. Вип. 25. С. 291–309.
5. Речицкий В. Политический предмет конституции. Киев: Дух і літера, 2012. 726 с.
6. Сарновська С. О. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Київ, 2000. 18 с.
7. Сотник А. Л. Правова політологія: передумови становлення та особливості процесу інституціоналізації. *Держава і право. Сер. Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць*. 2012. Вип. 58. С. 676–682.
8. Шаповал В. Феномен конституційного права: монографія. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 423 с.

References:

1. Dzhun V. V. Sotsiologhiia konstytutsiinoho prava: monohrafiia. Kyiv: In Yure, 2015. Kn. 1: Teoretyko-metodolohichni osnovy. 384 s.
2. Kresina I. Stanovlennia shkoly pravovoi politolohii. Pravo Ukrainy. 2014. № 5. S. 224–235.
3. Kresina I. O. Do pytannia pro predmet pravovoi politolohii. Pravova derzhava: Shchorichnyk nauk. prats. 2005. Vyp. 16. S. 517–525.
4. Kresina I. O., Sotnyk A. L. Pravova politolohiia: problemy naukovoi instytutsionalizatsii. Pravova derzhava: Shchorich. nauk. prats. 2014. Vyp. 25. S. 291–309.
5. Rechytskyi V. Polytycheskyi predmet konstytutsyy. Kyev: Dukh i litera, 2012. 726 s.
6. Sarnovska S. O. Suchasna sotsialna komunikatyvna kultura (filosofsko-metodolohichniy analiz) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. fil. nauk : spets. 09.00.03 «Sotsialna filosofofiia ta filosofofiia istorii». Kyiv, 2000. 18 s.
7. Sotnyk A. L. Pravova politolohiia: peredumovy stanovlennia ta osoblyvosti protsesu instytutsionalizatsii. Derzhava i pravo. Ser. Yurydychni i politychni nauky: zb. nauk. prats. 2012. Vyp. 58. S. 676–682.
8. Shapoval V. Fenomen konstytutsiinoho prava: monohrafiia. Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2017. 423 s.

DOI 10.31558/2617-0248.2019.4.2

УДК 342.34

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9864-9056>

Пухтинський М. О., к. ю. н., доцент, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Стаття присвячена висвітленню проблем сучасного стану та перспектив трансформації конституційно-правового регулювання врядування в Україні, яке розглядається як процес системної взаємодії активних учасників (стейкхолдерів) публічної влади та публічного управління.

Висловлюються пропозиції про необхідність інноваційних підходів до трансформації публічної влади, виходячи з нової парадигми владарювання в Україні – парадигми належного врядування. Запропонована авторська позиція щодо оновлення публічної влади, врядування у різних сферах модернізації Конституції України.

©Пухтинський М. О., 2019

Дана характеристика інновацій конституційно-правового регулювання, яка пов'язана з ініціативами Президента України і Парламенту України.

Робиться висновок про те, що сучасний стан конституційно-правового регулювання врядування в Україні характеризується наявністю чималих проблем щодо ефективного функціонування інститутів конституційного права, системного оновлення Основного Закону. Це диктує необхідність визначення перспектив подальшої трансформації зазначеного регулювання та його прискорення.

При цьому слід дотримуватись основоположних засад конституціоналізму, принципів та конституційних процедур.

Реалізація конституційного, політико-правового оновлення публічної влади, врядування в Україні має передбачати комплексну трансформацію системи владарювання в доктринальному і прикладному аспектах. Доцільно також визначитись із концепцією системного оновлення, модернізації Конституції України, без якої спроби реформування Основного Закону стають проблематичними. У прикладному вимірі доцільно запровадити систему громадського моніторингу та контролю за функціонуванням публічної влади щодо її модернізації з використанням традиційних і новітніх електронних форм безпосередньої демократії.

Ключові слова: конституція, конституційне регулювання, публічна влада, належне врядування, організація та діяльність Парламенту, законодавство щодо статусу Президента України, інновації у сфері виконавчої влади, реформування адміністративно-територіального устрою України, трансформація місцевого самоврядування.

Pukhtynskyi M.O. Status and prospects of transformation of constitutional and legal regulation of governance in Ukraine.

The article deals with the problems of the current state and prospects of transformation of constitutional and legal regulation of governance in Ukraine, which is considered as a process of systematic interaction of active participants (stakeholders) of public power and public administration.

Suggestions are made about the need for innovative approaches to the transformation of public power, based on the new paradigm of governance in Ukraine – the paradigm of good governance. The author's position on the renewal of public power, governance in various spheres of modernization of the Constitution of Ukraine is offered.

The characteristic of innovations of the constitutional legal regulation which is connected with the initiatives of the President of Ukraine and the Parliament of Ukraine is given.

It is concluded that the current state of constitutional regulation of governance in Ukraine is characterized by the presence of considerable problems regarding the effective functioning of constitutional law institutions, systematic updating of the Basic Law. This dictates the need to determine the prospects for further transformation of the said regulation and its acceleration.

The fundamental principles of constitutionalism, principles and constitutional procedures must be adhered to.

The implementation of the constitutional, political and legal renewal of public power and governance in Ukraine should envisage a comprehensive transformation of the system of government in doctrinal and applied aspects. It is also expedient to define the concept of systematic renewal, modernization of the Constitution of Ukraine, without which attempts to reform the Basic Law become problematic. In an applied dimension, it is advisable to introduce a system of public monitoring and control over the functioning of public authority to modernize it using traditional and advanced electronic forms of direct democracy.

Keywords: constitution, constitutional regulation, public authority, good governance, organization and activity of Parliament, legislation on the status of President of Ukraine, innovations in the sphere of executive power, reforming the administrative and territorial structure of Ukraine, transformation of local self-government.

Постановка проблеми.

Результати президентських та парламентських виборів в Україні показали, що суспільство гостро потребує нової парадигми владарювання. Накопичена за роки становлення української державності зневіра щодо інститутів публічної влади призвела до сучасної електоральної революції та формування нової владної команди, перед якою постали серйозні і парадоксальні виклики зміни існуючої системи врядування країною. Цим зумовлена актуальність постановки питання про дослідження сучасного стану і перспектив трансформації врядування в Україні.

Проблемам трансформації, оновлення конституційно-правових засад владарювання в Україні присвячено чимало ґрунтовних наукових розвідок в особі визнаних вчених: В. Б. Авер'янова, М. О. Баймуратова, Ю. Г. Барабаша, О. В. Батанова, В. І. Борденюка, Б. В. Калиновського, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, О. Л. Копиленка, В. В. Кравченка, А. Р. Крусян, О. В. Марцеляка, М. П. Орзіха, Н. М. Пархоменко, В. Ф. Погорілка, А. О. Селіванова, С. Г. Серьогіної, О. В. Скрипнюка, М. І. Ставнійчук, Ю. М. Тодики, В. Л. Федоренка, В. М. Шаповала, Ю. С. Шемшученко, Л. П. Юзькова, О. І. Ющика, інших авторів та роботи, в яких вони брали участь[1-11].

Метою дослідження є інвентаризація сучасних проблем конституційно-правового регулювання процесів врядування в Україні та окреслення пріоритетів трансформації конституційно-правового регулювання врядування в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Не зважаючи на реформацію останніх років у сферах боротьби із корупцією, проведення люстрації державного апарату, здійснення трансформацій щодо децентралізації публічної влади, процесу об'єднання територіальних громад та їх законодавчого забезпечення, проведення реформування освіти, охорони здоров'я тощо, – політична система України, система публічної влади, соціальна складова суспільства залишаються розбалансованими, не відповідають головному конституційному принципу про демократичну, соціальну, правову державу.

До цього часу оновлення Конституції, конституційного регулювання суспільних відносин не носить концептуально-системного характеру, зокрема, щодо:

засад конституційного ладу, в яких не відображені основи партисипативної демократії (демократії участі), громадянського суспільства, єдності, цілісності, взаємодії гілок публічної влади на принципах належного врядування;

реальних конституційних гарантій реалізації конституційних прав, свобод людини і громадянина, визначення засад конституційно-правової відповідальності;

цілісного механізму стримувань і противаг в системі розподілу державної влади, що призводить до перманентного дрейфу форм державного правління від парламентарно-президентської до президентсько-парламентарної, президентської;

вдосконалення конституційних основ парламентської демократії, визначення конституційного статусу, основ демократичного та ефективного функціонування, структуризації її головного інституту – Парламенту;

трансформації конституційно-правового статусу глави держави в умовах парламентарно-президентської (де-юре) форми правління стосовно визначення його державно-арбітражних функцій;

зміцнення конституційних основ виконавчої влади у регіональному аспекті її реалізації в особі нових інституцій урядників (префектів), переміщення тягаря розробки та подання до Парламенту законопроектів до Уряду та контрасигнації у ньому законопроектів, підготовлених народними депутатами України, Президентом України;

визначення засад адміністративно-територіального устрою України через розведення категорій адміністративно-територіальна одиниця та населений пункт, уточнення конституційного статусу Автономної Республіки Крим (зокрема, можливості конституційного визначення національно-територіальної автономії кримськотатарського народу), а також міст Києва і Севастополя;

конституційного і подальшого правового оформлення процесу децентралізації публічної влади та трансформації місцевого самоврядування на засадах повсюдності, субсидіарності, первісності територіальної громади у системі місцевого самоврядування, захисту муніципальних прав жителів населених пунктів; встановлення місцевого самоврядування у столиці України відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування;

вдосконалення і конституційного визначення основ реформування судової влади.

Подальше дієве державотворення, подолання кризових явищ в суспільстві, розбудова демократичної системи владарювання потребують нагального визначення перспектив конституційного, політико-правового оновлення публічної влади, публічного управління, врядування в Україні, що знаходить відображення в Програмі Президента України. У цьому ж контексті нещодавно робочою групою експертів громадянського суспільства був підготовлений проект ключових пріоритетів проведення реформ в Україні «Принципи Торонто» [12].

Результатом цих розвідок може стати розробка та обговорення в процесі загальнонаціональної дискусії в різних форматах її проведення – *Концептуальних засад формування та конституційно-правового, політичного оновлення врядування в Україні*.

Дослідження зазначених перспектив пов'язано з новою парадигмою владарювання в Україні – парадигмою належного врядування. Така парадигма дозволяє використати постулати антропоцентричної філософії пріоритету прав і свобод людини та поєднати і реалізувати інтереси суб'єктів публічної влади: законодавчої, виконавчої, місцевого самоврядування; інституцій громадянського суспільства; бізнес-асоціацій, середовища і, таким чином, гармонізувати процеси суспільного розвитку. При цьому, належне врядування (англ.: good governance) – розуміється як загальноновизнана система цінностей щодо публічного владарювання та управління, процес системної взаємодії активних учасників (стейкхолдерів) публічної влади та публічного управління. Ними є участь, орієнтація на консенсус, відповідальність (підзвітність), прозорість, належне реагування, ефективність та результативність, рівність та врахування інтересів і відповідність принципу верховенства права. У 2008, 2011 роках Венеціанська комісія «За демократію через право» проводила дослідження щодо визначення та застосування понять «належне врядування» та «належне управління». Результатом цього дослідження став аналітичний звіт «Про поняття належного врядування та належного управління», який був розглянутий на 86-му пленарному засіданні комісії (Венеція, 25-26 березня 2011 року) та оформлений як документ комісії 8 квітня 2011 року [13]. 12 Принципів належного врядування закріплені в Стратегії інновацій та належного врядування на місцевому рівні, схваленій рішенням Комітету міністрів Ради Європи у 2008 році у Валенсії (Іспанія). Вони охоплюють такі питання, як етична поведінка, верховенство права, ефективність та результативність, прозорість, надійне фінансове управління та підзвітність [14].

Першочерговим у перспективах трансформації конституційно-правового регулювання врядування є системне оновлення, модернізація Конституції України. Фрагментарні спроби реформування Основного Закону (щодо судової влади, децентралізації публічної влади) не були продуктивними, оскільки не забезпечували комплексної трансформації Конституції відповідно до загальних принципів конституціоналізму. Доцільно

використати позитивний досвід напрацювань *Конституційної асамблеї* стосовно проекту концепції внесення змін до Конституції. Принципові положення відносно: зміцнення основ безпосереднього народовладдя (впровадження категорій, інститутів врядування громадянського суспільства); визначення справжніх гарантій реалізації конституційних прав і свобод громадян та конституційно-правової відповідальності представників публічної влади; організації діяльності Парламенту; конституційного арбітражу Президента; забезпечення дієвої відповідальності Уряду за соціально-економічний розвиток; уточнення принципів та елементів адміністративно-територіального устрою, статусу Автономної Республіки Крим; засад децентралізації публічної влади на територіальному рівні її організації, тощо після підготовки оновленої редакції Конституції України і прийняття Закону «Про Всеукраїнський референдум» можна було б винести на референдум для прийняття рішення щодо укладання Нового суспільного договору. Наразі спостерігаються проблематично інноваційні підходи до розробки проекту нової редакції Конституції [15].

Практика внесення точкових змін до Конституції продовжується. Верховна Рада розглянула проект та ухвалила Закон «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» [17]. Президентом України внесено до Верховної Ради України, розглянуто Парламентом та направлено до Конституційного Суду України сім законопроектів щодо внесення окремих змін до Конституції України [16-23]. При цьому, незрозуміла роль утвореної Президентом України Комісії з питань правової реформи та діючої в її складі робочої групи з питань підготовки пропозицій щодо внесення змін до Конституції України [24]. Хто і в який спосіб готує зміни до Конституції, як вони обговорюються перед внесенням до Парламенту, чи залучаються до розробки і обговорення фахові експерти конституціоналісти, інституції громадянського суспільства? Зміст представлених документів свідчить про їх сумнівну якість та не прояснює відповідь на поставлене запитання. Проте головним є те, що процес оновлення Конституції не носить системно-концептуального характеру. Складається враження: формування конституційного порядку денного йде за принципом: «De minimis non curat lex – закон не турбується про дрібниці», проте, як відомо: «Dura lex sed lex – закон жорстокий, але він закон».

Першою подачею, якою 20 років мучили плебс, стала ліквідація недоторканності народних депутатів. Вона пройшла «на ура» рекордними 373-ма голосами. Представники опозиції та деякі інші фігуранти, скоріше за все, будуть оскаржувати це рішення за нібито порушення процедури його розгляду у Конституційному Суді.

Далі були представлені зміни до Конституції: щодо скасування адвокатської монополії; щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань; щодо законодавчої ініціативи народу; щодо уповноважених Верховної Ради України; щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи; щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України; щодо консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів Верховної Ради України. Показовим є те, що у всіх пояснювальних записках до зазначених змін приводиться ідентична формула: «Прийняття і затвердження законопроекту в поданій редакції забезпечать системність, повноту, чіткість і несуперечливість конституційного регулювання суспільних відносин», хоча як раз системність, повноту, чіткість і несуперечливість конституційного регулювання суспільних відносин ці зміни аж ніяк не забезпечують. Серед винесених на розгляд – питання надання професійної правничої допомоги, статусу глави держави, демократизації, інституційних складових парламенту, визначення виборчої системи та особливостей статусу народних депутатів. Чому саме ці, а не інші питання конституційного регулювання стали предметом першочергового розгляду? Тому, що вони є нагальними, від їх вирішення залежить оця системність, повнота, чіткість і несуперечливість конституційного регулювання суспільних відносин? Взагалі, при обговоренні цих новацій у Верховній Раді зацікавленою стороною підкреслювалось, що направлення до Конституційного Суду – перша стадія дискусії, яка буде продовжена після отримання його висновку – твердження для несвідомої частини депутатського корпусу, оскільки відповідно до Конституції і Закону Конституційний Суд не вдається у своєму висновку до змістовного аналізу представлених пропозицій, а має, передусім, відповісти на питання, чи не потребує прийняття законопроекту викликаного системною єдністю норм Конституції України одночасного внесення змін до розділів Конституції України, зазначених у статті 156 Конституції України; чи відповідає законопроект вимогам частини другої статті 156, вимогам статей 157 та 158 Конституції України, чи відсутні у законопроекті положення (або подібні до них), які в раніше наданих висновках та прийнятих рішеннях Конституційного Суду України визнавалися такими, що скасовують чи обмежують права та свободи людини і громадянина або спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. Іншими словами, ніякого продовження дискусії навколо запропонованих змін і не передбачалося. Рішення вже прийнято. Тепер залишається знайти 300 голосів, що з огляду на моно більшість і рішення по депутатах буде зробити не складно.

Ще одне питання. Чи є показником продуктивності діяльність парламенту у позаробочий, навіть нічний час? Зараз це подається як досягнення ефективності. Зарубіжна практика свідчить: робота державних органів, органів публічної влади обмежена рамками визначеного робочого часу. Ніхто не буде займатися вашими справами за хвилину після його закінчення. Більш того, діяльність органу, яка не вкладається у визначені межі вважається ознакою безпорадності, не ефективного менеджменту.

Які ж зміни передбачені? Звернімося до окремих із них.

Скасування адвокатської монополії. Після її встановлення у 2016 році адвокатські послуги значно зросли, що призвело до неможливості їх використання малозабезпеченими верствами населення. Тому здається логічною скасування адвокатської монополії. Хоча можна погодитись і з думкою фахівців: «цю модель можна удосконалити,

не обов'язково одразу скасовувати. Зрештою, коли люди зіткнуться в судах із юристами, які надаватимуть неякісні послуги, але братимуть за це високі гонорари, рано чи пізно знову стане питання про повернення до більш ефективної моделі»[25].

Закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань. Здається, це найбільш одіозне положення щодо змін серед інших. Воно вже піддавалося критиці в юридичному і політологічному середовищі. Йдеться про суттєве розширення повноважень Президента стосовно утворення незалежних регуляторних органів, які в умовах парламентарно-президентської форми правління за чинною Конституцією мають належити виконавчій владі. Подальший дрейф у бік президентської республіки лише підтверджує моно більшість партії влади. Чи не простіше поставити питання щодо доцільності президентської форми правління та внести відповідні зміни до Конституції.

Законодавча ініціатива народу. До цього часу народна ініціатива у Конституції передбачена лише щодо проведення всеукраїнського референдуму за відповідною процедурою: «Всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третиinah областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області» (частина друга статті 72 Конституції України). Якщо і збільшувати число суб'єктів законодавчої ініціативи стосовно народу, то за логікою конституційного регулювання (стаття 72) доцільно було б встановити і процедуру реалізації права законодавчої ініціативи народу.

Розширення інституту уповноважених Верховної Ради України. Закріплення розширення інституту омбудсменів на рівні Основного Закону в принципі можливо, але натикається на критику щодо можливих спроб встановлення категорії «смотрящих» з боку парламенту. Питання відносно уповноважених можна вирішувати у звичайному законодавчому порядку.

Зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи. Зменшення складу парламенту до 300 депутатів приваблює ідея з точки зору скорочення витрат на депутатський корпус і вона очікувана з огляду на край низький рейтинг діяльності Верховної Ради. Незрозуміло, чому встановлена цифра 300. Які критерії при цьому використовувались. Якщо загальне зменшення кількості населення, виборців в Україні, то достеменно не відома ця кількість. Можливо спочатку слід провести офіційний перепис населення і на його основі визначити та обговорити формулу представництва в парламенті.

Щодо визначення виду виборчої системи, то, здається, це взагалі не припис Конституції, а відповідного законодавства, з урахуванням того, що сама виборча система може змінюватись навіть в рамках лише пропорційної, не кажучи вже про мажоритарну.

Додаткові підстави дострокового припинення повноважень народного депутата України. Додатковими підставами та уточненнями такого припинення відповідно до проекту стають: встановлення судом факту неособистого голосування народним депутатом України у Верховній Раді України, тобто голосування народним депутатом України замість іншого народного депутата України або надання народним депутатом України можливості проголосувати замість нього іншому народному депутату України, – з моменту набрання законної сили рішенням суду про встановлення такого факту; не входження народного депутата України, обраного від політичної партії, до складу депутатської фракції цієї політичної партії або виходу народного депутата України зі складу такої фракції; відсутності його без поважних причин на третині пленарних засідань Верховної Ради України та/або засідань комітету Верховної Ради України, членом якого він є, протягом однієї чергової сесії. Після цих норм в купі з ліквідацією недоторканності залишилося ще запровадити імперативний мандат і тотальний контроль за депутатським корпусом буде забезпечений безвідносно – в більшості депутат чи в опозиції.

Утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів Верховної Ради України. В межах чинної Конституції консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи Верховної Ради України функціонують (відповідно до статей 85, 88 Основного Закону) в рамках її апарату. Так, згідно пунктів 15, 35 статті 85 Конституції до повноважень Верховної Ради України належить: прийняття Регламенту Верховної Ради України...; призначення на посаду та звільнення з посади керівника апарату Верховної Ради України; затвердження кошторису Верховної Ради України та структури її апарату. Відповідно до статті 88 Конституції, Голова Верховної Ради України, зокрема: організовує роботу Верховної Ради України, координує діяльність її органів; організовує роботу апарату Верховної Ради України. Отже, окреме виокремлення утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів Верховної Ради України в Конституції є зайвим. Формування подібних структур можна передбачити у новій редакції Регламенту Верховної Ради України.

Доцільно розглянути можливість визначення конституційних засад врядування, організації публічної влади, контролю за нею в Основному Законі. У цьому сенсі доречно продумати можливість кореляції відповідних норм першого розділу Конституції України, а саме статей 5, 6 і запропонувати наступну проектну редакцію.

Щодо частини 2 статті 5: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом публічної влади в Україні є народ. Народ здійснює публічну владу і врядування безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування за участю організацій громадянського суспільства»

Щодо статті 6: «Публічна влада в Україні здійснюється на засадах її єдності, поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, а також рівноваги і збалансування її гілок, повсюдності місцевого самоврядування в системі адміністративно-територіального устрою України, взаємодії державної влади та місцевого самоврядування. Контроль за публічною владою народом гарантується Конституцією та визначається Законом.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють свої повноваження у встановлених цій Конституцією межах і відповідно до законів України».

Серед наступних перспектив трансформації конституційно-правового регулювання: оновлення конституційного та галузевого законодавства щодо інститутів публічної влади, публічного управління та врядування в Україні.

Демократизація. Запропонований президентською командою до прийняття Закон під назвою «Про народовладдя» не вписується в постулати конституційного права. Конституційний принцип народовладдя, закріплений в статті 5 Конституції України є основою конституційного ладу, політичної системи України і має бути, насамперед впроваджений в «тіло» Конституції, її інститути: безпосередньої та представницької демократії, конституційних прав і свобод людини і громадянина, законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, а також у відповідні органічні закони. Цей принцип може бути ефективно реалізований у конституційному законі «Про конституційні засади врядування в Україні», якій доцільно розробити відповідно до зазначеної нової парадигми публічної влади та публічного управління. Вказаний принцип може реалізовуватись також у законодавстві про референдуми (Всеукраїнський та місцеві); про електронну демократію, яка передбачає повну відкритість діяльності влади, автоматизацію публічних процесів онлайн; про народну законодавчу ініціативу тощо. Вибори до Парламенту та місцевих рад мають проходити за відкритими списками. При розробці та прийнятті правових актів у цій сфері доцільно мати на увазі застереження щодо вад референдної демократії, імперативного мандату. Слід також визначитися із законодавством про конституційно-правову відповідальність.

Якщо ж стверджувати тотальне торжество демократії, то слід продумати можливість закріплення в загальних засадах Конституції або у другому розділі щодо прав, свобод та обов'язків людини і громадянина права народу (або громадян) на опір гнобленню, спротив пригніченню, опір, повстання. Дивно, що цього не зробили після другого майдану. Як справедливо зазначають С. П. Погребняк, Є. А. Уварова: «Події, що відбувалися в листопаді 2013 року – лютому 2014 року в Україні, також вимагають їх переосмислення в категоріях права прав людини і, в першу чергу, в світлі реалізації права на опір гнобленню».

Ці події ще раз нагадали про важливість людської гідності і політичного самовизначення народу, прав людини у взаємозв'язку з вільним і справжнім участю в процесах управління суспільством, про стандарти легітимності публічної влади, демократії як універсальної базової цінності, а також про супутньому їм праву на повстання»[26].

Вказані автори проаналізували відповідні положення конституцій зарубіжних країн. До них, зокрема відносяться наступні.

«Основний Закон для Федеративної Республіки Германії (від 23 травня 1949 г.): Стаття 20...(4) Якщо інші засоби не можуть бути використані, все німці мають право на опір будь-кому, хто робить спробу усунути цей лад.

Конституція Греції (вступила в чинності 11 червня 1975 г.): Стаття 120...

4. Дотримання Конституції ввіряється патріотизму греків, правом і обов'язком яких є надання всіма засобами опору будь-якій спробі скасувати її насильницьким шляхом.

Конституція Литви (прийнята 25 жовтня 1992 г.): Стаття 3. Ніхто не може утискати або обмежувати суверенітет народу, присвоювати суверенну волю, яка належить всьому народові. Народ і кожен громадянин має право протидіяти будь-кому, хто насильницьким шляхом посягає на незалежність, територіальну цілісність, конституційний лад Литовської держави.

Конституція Перу (прийнята 29 грудня 1993 г.): Стаття 46. Ніхто не зобов'язаний підкорятися узурпаторському уряду або будь-якій особі, яка займає державну посаду з порушенням Конституції і закону.

Цивільне населення має право повставати на захист конституційного ладу. Дії осіб, які узурпували державну посаду, є юридично недійсними.

Конституція Португальської Республіки (від 2 квітня 1976 г.): Стаття 21. Право на опір. Кожен користується правом чинити опір будь-якому наказу, який завдає шкоди його правам і свободам та їх гарантіями, а також застосовувати силу для відсічі будь-якої агресії, якщо неможливо звернутися до представників влади».

Реальне гарантування здійснення основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Полягає: у використанні антропоцентричної ідеології щодо гарантій реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина – повага до людської гідності повинна стати основним принципом у діяльності держави; наданні якісних соціальних послуг громадянам у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального, пенсійного забезпечення тощо. В програмних документах партії «Слуга народу» йдеться, зокрема, про: реалізацію демократичних принципів освітньої політики; впровадження страхової медицини; перехід від солідарної до накопичувальної системи пенсійного страхування; відновлення програм молодіжного іпотечного кредитування; забезпечення усіх мешканців доступом до швидкого Інтернету, сприяння розвитку цифрової грамотності населення незалежно від віку; загальнодоступність інформації про формування та використання бюджетів, проведення тендерів, закупівель, аукціонів; комп'ютеризацію публічних процесів, зокрема, голосування на виборах і референдумах [27].

У цьому відношенні антропологічно орієнтованим є також Указ Президента України «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг» щодо утвердження функціонування сервісної держави – держави для громадян і бізнесу, забезпечення належної реалізації прав фізичних та юридичних осіб у сфері надання публічних, у тому числі адміністративних, послуг, створення сучасної інфраструктури, зручних та доступних електронних сервісів для надання таких послуг, в якому дані відповідні доручення Кабінету Міністрів України, зокрема: визначення та впровадження єдиних вимог до надання публічних послуг, у тому числі ключових показників ефективності, граничного часу очікування, показників задоволеності суб'єктів звернення; поступове

переведення окремих публічних послуг в електронну форму та оприлюднення на Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади щоквартальних звітів про стан реалізації відповідних заходів з відображенням інформації про послуги, переведені в електронну форму, та послуги, порядок та умови отримання яких спрощено; упровадження дієвого механізму контролю за наданням публічних послуг, у тому числі шляхом замовлення послуги удаваним суб'єктом звернення, упровадження зручних способів отримання відгуків від фізичних та юридичних осіб щодо наданих їм публічних послуг, удосконалення процедури адміністративною оскарження рішень, дій або бездіяльності, тощо [28].

Перегляд основ організації та діяльності Парламенту. Лежить в площині відповідних конституційних змін щодо кількісного складу Парламенту, його структури, чіткого визначення організації коаліції; ревізії та оновлення Регламенту Верховної Ради; прийняття законодавства про опозицію, лобістську діяльність, легалізація її діяльності; запровадження конституційно-правової, адміністративної, дисциплінарної відповідальності народних депутатів України.

Розвиток законодавства щодо статусу Президента України. Полягає у розробці та прийнятті Закону «Про Президента України», в якому доцільно уточнення його статусу як глави держави, реалізації ним державно-арбітражних функцій і повноважень, законотворчої діяльності у вигляді внесення законодавчих пропозицій до Уряду та Парламенту, визначення правового статусу Офісу Президента України.

Інновації у сфері виконавчої влади. Оновлення Закону «Про Кабінет Міністрів України» (КМУ) щодо зміцнення виконавчої вертикалі, посилення відповідальності за розробку, виконання Програми діяльності КМУ та її звітування в Парламенті, перенесення тягаря підготовки і представлення законопроектів (професіоналізація законопроектної діяльності) до КМУ, запровадження обов'язкової контрасигнації законопроектів, підготовлених народними депутатами, Президентом України, запровадження інституту урядників-префектів та ліквідація місцевих державних адміністрацій.

Перетворення в системі центральних органів виконавчої влади розпочалися з формування складу нового Уряду. 2 вересня 2019 року було видано Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади»[29].

Як повідомила пресслужба уряду [30], він реорганізував низку міністерств та оптимізував їх роботу. Деякі перейменував, деякі об'єднав, деякі є абсолютно новими. Так, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства буде Міністерством розвитку громад та територій України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі та Міністерство аграрної політики та продовольства об'єднали у Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства; Міністерство енергетики та вугільної промисловості і Міністерство екології та природних ресурсів стали Міністерством енергетики та захисту довкілля; Міністерство інформаційної політики, Міністерство культури та Міністерство молоді та спорту стали Міністерством культури, молоді та спорту; Міністерство у справах ветеранів та Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб об'єднали у Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб; Державне агентство з питань електронного урядування стало Міністерством цифрової трансформації України.

Конституційно-правове оформлення реформування адміністративно-територіального устрою України із збереженням його унітарної форми, уточнення статусу Автономної Республіки Крим, зокрема, щодо статусу кримськотатарського народу, прийняття базового закону про засади адміністративно-територіального устрою України із визначенням елементів його системи (громади, району, регіону-області, міст із спеціальним статусом – Києва та Севастополя), скорочення числа районної ланки за рахунок об'єднання територіальних громад.

Конституційно-правове оформлення трансформації місцевого самоврядування на засадах первісності територіальної громади, децентралізації публічної влади, субсидіарності, повсюдності, амальгамації (об'єднання) територіальних громад, їх співробітництва.

Значною віхою в удосконаленні, реформуванні муніципальної публічної влади має стати нова редакція Конституції України щодо децентралізації влади відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)», ухваленого в першому читанні. Особливо це стосується змін у системі виконавчої влади та місцевого самоврядування, впровадження інституту «префекта», який має виконувати контрольно-наглядові, координаційні функції, про що йдеться у новій редакції статей 118, 119, 140, 143, 144 Конституції.

Прийняття Конституції у новій редакції збалансує систему територіальної організації влади, систему місцевого врядування в цілому і потягне за собою необхідність розробки та ухвалення нового покоління законодавства про засади публічної влади в Україні. Оновлення Конституції, процес конституційно-правової модернізації пов'язані із становленням цілісної системи публічної влади, публічного управління, врядування в Україні. Зокрема, це стосується територіальної організації публічної влади. Тому нові нормотворчі пошуки мають стосуватися не лише і не стільки законодавчого закріплення інституту «префекта», скільки вироблення комплексного конституційно-правового уявлення та розробки законодавства щодо основ організації та функціонування муніципальної влади. Тут доцільно вести мову відносно підготовки проектів законів про місцеві органи виконавчої влади, про основи фінансової децентралізації, про місцеве самоврядування (нової редакції), про засади місцевого врядування.

Конституційно-правова трансформація статусу столиці України, міста Києва шляхом внесення відповідних змін до Конституції України, оновлення Закону «Про столицю України», прийняття нової редакції Статуту територіальної громади міста Києва; відновлення місцевого самоврядування в місті Києві через розподіл

повноважень між місцевим органом виконавчої влади (Урядником-префектом) та органами місцевого самоврядування (міською та районними радами, їх власними виконавчими органами).

Продовження та уточнення реформування судової влади шляхом повернення довіри й поваги до суду, запровадження інституту мирових суддів, ефективного суду присяжних, розвитку законодавства про медіацію тощо.

Висновки.

Сучасний стан конституційно-правового регулювання врядування в Україні характеризується наявністю чималих проблем щодо ефективного функціонування інститутів конституційного права, системного оновлення Основного Закону. Це диктує необхідність визначення перспектив подальшої трансформації зазначеного регулювання та його прискорення.

При цьому слід дотримуватись основоположних засад конституціоналізму, принципів та конституційних процедур.

Реалізація конституційного, політико-правового оновлення публічної влади, врядування в Україні має передбачати комплексну трансформацію системи владарювання в доктринальному і прикладному аспектах. У доктринальному вимірі доцільно розробити і на громадському рівні широко обговорити Концептуальні засади формування та конституційно-правового, політичного оновлення врядування в Україні, спираючись на постулати «належного врядування». Доцільно також визначитись із концепцією системного оновлення, модернізації Конституції України, без якої спроби реформування Основного Закону стають проблематичними. У прикладному вимірі доцільно запровадити систему громадського моніторингу та контролю за функціонуванням публічної влади щодо її модернізації з використанням традиційних і новітніх електронних форм безпосередньої демократії.

Бібліографічний список:

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.
2. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. Монографія / В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов та ін.; За ред.: В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. – К.: Атіка, 2007. – 864 с.
3. Актуальні проблеми сучасного конституційного права України: збірник наукових праць / відп. ред. академік НАН України Ю. С. Шемшученко та доктор юридичних наук, професор О. В. Батанов. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2014. – 458 с.
4. Довідник з практичного конституціоналізму / вступне слово Голови Верховної Ради України В. Б. Гройсмана. – К.: Парламентське вид-во, 2015. – 328 с.
5. Досвід децентралізації у країнах Європи: зб. док. Пер. з іноз. мов / Заг. ред. В. Б. Гройсмана. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – 766 с.
6. Конституційна реформа в Україні: новий етап та сучасні виклики. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – 286 с.
7. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. – Т. 2 / За загальною редакцією Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 800 с.
8. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.]; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова; тех. ред. Ю. Д. Батан. – Одеса: Юридична література, 2017 – 256 с.
9. Питання правового забезпечення модернізації державного управління та місцевого самоврядування в Україні (матеріали науково-практичної конференції) / Заг. ред. Т. В. Мотренка, В. Є. Воротіна. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. – 197 с.
10. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму та державного управління в Україні. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2009. – 204 с.
11. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: Монографія / Нац. акад. держ.упр. при Президенті України; Відп. редактор І. А. Грицяк. – К.: «К.І.С.», 2009. – 240 с.
12. Проект ключових пріоритетів проведення реформ в Україні «Принципи Торонто». – URL: <https://rpr.org.ua/news/pryntsyru-toronto-pryjednatysya/> (дата звернення: 09.09.2019).
13. On the notions of «good governance» and «good administration». – European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). – Study no. 470 / 2008 CDL-AD(2011)009. – Strasbourg, 8 April 2011. – URL: www.venice.coe.int; <http://www.eods.eu/library/VC.Stocktaking.pdf> (дата звернення: 09.09.2019).
14. Стратегія інновацій та належного врядування на місцевому рівні. – URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Strategy_for_Innovation.pdf. (дата звернення 09.09.2019).
15. Т. Бабешко, Б. Беспалий, С. Дацюк, В. Нікітін, С. Сорока, І. Суліковська, Ю. Чудновський. Концептуальний проект інаваційної Конституції. – URL: <http://ffflab.com/wp-content/uploads/2019/08/konstitocija.pdf> (дата звернення: 09.09.2019).
16. Закон України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66337 (дата звернення: 09.09.2019).
17. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242 (дата звернення: 09.09.2019).
18. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро

України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань)». – URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/66250> (дата звернення: 09.09.2019).

19. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66254 (дата звернення: 09.09.2019).

20. Проект Закону України «Про внесення змін до статей 85 та 101 Конституції України (щодо уповноважених Верховної Ради України)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_66256 (дата звернення: 09.09.2019).

21. Проект Закону України «Про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66257 (дата звернення: 09.09.2019).

22. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 81 Конституції України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66262 (дата звернення: 09.09.2019).

23. Проект Закону України «Про внесення зміни до статті 85 Конституції України (щодо консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів Верховної Ради України)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66263 (дата звернення: 09.09.2019).

24. Указ Президента України «Питання Комісії з питань правової реформи» від 7 серпня 2019 року № 584/2019. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949> (дата звернення: 09.09.2019).

25. Зміни до Конституції: що пропонує Зеленський та коли Рада може ухвалити. – URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/09/04/statija/polityka/zminy-konstytuciyi-proponuye-zelenskyj-ta-koly-rada-mozhe-uxvalyuty> (дата звернення: 09.09.2019).

26. Погребняк С. П., Уварова Е. А. Сопротивление угнетению. Восстание. Революция (теоретико-правовой анализ в свете доктрины прав человека). – URL: http://www.uvarova.info/wp-content/uploads/Pohrebniak_Uvarova_2013-2.pdf (дата звернення: 09.09.2019).

27. Передвиборча програма Президента України В.А. Зеленського. – URL: <https://program.ze2019.com/> (дата звернення: 09.09.2019).

28. Указ Президента України «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг» від 4 вересня 2019 року № 647/2019. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6472019-29441> (дата звернення: 09.09.2019).

29. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 2 вересня 2019 року № 829. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829> (дата звернення: 09.09.2019).

30. В Україні створили три нових міністерства. Уряд реорганізував низку міністерств та оптимізував їх роботу. – URL: <https://1news.com.ua/ukraine/v-ukrayini-stvoryly-try-novyh-ministerstva.html> (дата звернення: 09.09.2019).

References:

1. Administratyvne pravo Ukrayiny. Akademichnyy kurs: Pidruch.: U dvokh tomakh: Tom 1. Zahal'na chastyna / Red. kolehiya: V. B. Aver'yanov (holova) ta in. – K.: «Vydavnytstvo «Yurydychna dumka», 2007. – 592 s.

2. Aktual'ni problemy stanovlennya ta rozvytku mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini: Kol. Monohrafiya / V. O. Antonenko, M. O. Baymuratov, O. V. Batanov ta in.; Za red.: V. V. Kravchenka, M. O. Baymuratova, O. V. Batanova. – K.: Atika, 2007. – 864 s.

3. Aktual'ni problemy suchasnoho konstytutsiyonoho prava Ukrayiny: zbirnyk naukovykh prats' / vidp. red. akademik NAN Ukrayiny Yu. S. Shemshuchenko ta doktor yurydychnykh nauk, profesor O. V. Batanov. – K.: Vyd-vo «Yurydychna dumka», 2014. – 458 s.

4. Dovidnyk z praktychnoho konstytutsionalizmu / vstupne slovo Holovy Verkhovnoyi Rady Ukrayiny V. B. Hroysmana. – K.: Parlament's'ke vyd-vo, 2015. – 328 s.

5. Dosvid detsentralizatsiyi u krayinakh Yevropy: zb. dok. Per. z inoz. mov / Zah. red. V. B. Hroysmana. – K.: Instytut zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2015. – 766 s.

6. Konstytutsiyana reforma v Ukrayini: novyy etap ta suchasni vyklyky. – K.: Instytut zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2015. – 286 s.

7. Konstytutsiyne pravo Ukrayiny. Akademichnyy kurs: Pidruchnyk: U 2 t. – T. 2 / Za zahal'noyu redaktsiyeyu Yu. S. Shemshuchenka. – K.: TOB «Vydavnytstvo «Yurydychna dumka», 2008. – 800 s.

8. Konstytutsiyne pravo Ukrayiny: prahmatychnyy kurs: navch. posib. / M. V. Afanas'yeva, Yu. Yu. Bal'tsiy, Yu. D. Batan [tain.]; za zah. red. M. V. Afanas'yevoyi, A. A. Yezerova; tekhn. red. Yu. D. Batan. – Odesa: Yurydychna literatura, 2017 – 256 s.

9. Pytannya pravovoho zabezpechennya modernizatsiyi derzhavnogo upravlinnya ta mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini (materialy naukovykh konferentsiy) / Zah. red. T. V. Motrenka, V. Ye. Vorotina. – K.: Instytut zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2017. – 197 s.

10. Teoretyko-metodolohichni problemy suchasnoho konstytutsionalizmu ta derzhavnogo upravlinnya v Ukrayini. – K.: Instytut zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, Instytut derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho, 2009. – 204 s.

11. Reforma publichnoho upravlinnya v Ukrayini: vyklyky, stratehiyi, maybutnye: Monohrafiya / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrayiny; Vidp. redaktor I. A. Hrytsyak. – K.: «K.I.S.», 2009. – 240 s.

12. Proekt klyuchovykh priorytetiv provedennya reform v Ukraini «Pryntsyпы Toronto». – URL: <https://rpr.org.ua/news/pryntsyпы-toronto-pryjednatysya/> (data zvernennya: 09.09.2019).
13. On the notions of «good governance» and «good administration». – European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). – Study no. 470 / 2008 CDL-AD(2011)009. – Strasbourg, 8 April 2011. – URL: www.venice.coe.int; <http://www.eods.eu/library/VC.Stocktaking.pdf> (data zvernennya: 09.09.2019).
14. Stratehiya innovatsiy ta nalezhnoho vryaduvannya na mistsevomu rivni. – URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Strategy_for_Innovation.pdf. (data zvernennya 09.09.2019).
15. T. Babeshko, B. Bespalyy, S. Datsyuk, V. Nikitin, S. Soroka, I. Sulikovs'ka, Yu. Chudnovs'kyy. Kontseptual'nyy proekt inavatsiyanoi Konstytutsiyi. – URL: <http://ffflab.com/wp-content/uploads/2019/08/konstitocija.pdf> (data zvernennya: 09.09.2019).
16. Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do statii 80 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo nedotorkannosti narodnykh deputativ Ukrainy)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66337 (data zvernennya: 09.09.2019).
17. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo skasuvannya advokat-s'koyi monopoliyi)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242 (data zvernennya: 09.09.2019).
18. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do statii 106 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo zakriplennya povnovazhen' Prezydenta Ukrainy utvoryuvaty nezalezni rehulyatorni orhany, Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrainy, pryznachaty na posady ta zvil'nyaty z posad Dyrektora Natsional'noho antykoruptsiynoho byuro Ukrainy i Dyrektora Derzhavnogo byuro rozsliduvan')». – URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/66250> (data zvernennya: 09.09.2019).
19. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do statii 93 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo zakonodavchoyi initsiatyvy narodu)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66254 (data zvernennya: 09.09.2019).
20. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do statey 85 ta 101 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo upovnovazhenykh Verkhovnoyi Rady Ukrainy)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_66256 (data zvernennya: 09.09.2019).
21. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do statey 76 ta 77 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo zmeshennya konstytutsiyynoho skladu Verkhovnoyi Rady Ukrainy ta zakriplennya proporsiyanoi vyborchoyi systemy)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66257 (data zvernennya: 09.09.2019).
22. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do statii 81 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo dodatkovykh pidstav dostrokovoho prypynennya povnovazhen' narodnoho deputata Ukrainy)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66262 (data zvernennya: 09.09.2019).
23. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zminy do statii 85 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo konsul'tatyvnykh, doradchykh ta inshykh dopomizhnykh orhaniv Verkhovnoyi Rady Ukrainy)». – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66263 (data zvernennya: 09.09.2019).
24. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pytannya Komisiyi z pytan' pravovoyi reformy» vid 7 serpnia 2019 roku # 584/2019. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949> (data zvernennya: 09.09.2019).
25. Zminy do Konstytutsiyi: shcho proponuye Zelens'kyy ta koly Rada mozhe ukhvalyty. – URL: <https://www.slovovidilo.ua/2019/09/04/stattja/polityka/zminy-konstytuciyi-proponuye-zelenskyj-ta-koly-rada-mozhe-uxvalyty> (data zvernennya: 09.09.2019).
26. Pohrebnyak S. P., Uvarova E. A. Soprotyvlenye uhnetenyuu. Vosstanye. Revolyutsyya (teoretyko-pravovoy analiz v svete doktryny prav cheloveka). – URL: http://www.uvarova.info/wp-content/uploads/Pohrebniak_Uvarova_2013-2.pdf (data zvernennya: 09.09.2019).
27. Peredvyborcha prohrama Prezydenta Ukrainy V.A. Zelens'koho. – URL: <https://program.ze2019.com/> (data zvernennya: 09.09.2019).
28. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro deyaki zakhody iz zabezpechennya nadannya yakisnykh publichnykh posluh» vid 4 veresnya 2019 roku # 647/2019. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6472019-29441> (data zvernennya: 09.09.2019).
29. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deyaki pytannya optymizatsiyi systemy tsentral'nykh orhaniv vykonavchoyi vlady» vid 2 veresnya 2019 roku # 829. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pytannya-optimizaciyi-sistem-829> (data zvernennya: 09.09.2019).
30. V Ukraini stvoryly try novykh ministerstva. Uryad reorhanizuvav nyzku ministerstv ta optymizuvav yikh robotu. – URL: <https://1news.com.ua/ukraine/v-ukraini-stvoryly-try-novykh-ministerstva.html> (data zvernennya: 09.09.2019).